

12. Bull 62.
ERNESTI FRIDER. WERNSDORFII 17

TH. D. ET P. P. ORDINIS SVI SENIORIS ET
H. T. DECANI

COMMENTATIO 1787

DE 3d

C O L V M B A

AVRICVLAE GREGORII M. ADHAERENTE

I P S I S

PENTECOSTALIBVS SACRIS

AN. MDCCLXXX

P. P

VITEBERGAE

LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII

ERNESTI FRIDER. WERNSDORFII

TH. M. ET E. N. OPINIS SVI SENIORIS ET

IN THEODICIS

COLVY COMMENTATIO

COLV M B A

AVIATIAE GRIGORI M ADHARENTE

REACTIO

DE M...

UTTER

ESTIO

DE
COLUMBA GREGORII M
IN AVRICVLAM EI INSVRRANTE

De *Columba*, SPIRITVS SANCTI *figura*, quam *amari ab ecclesia* TERTVLLIANVS iam est professus, edidimus ante hos septem annos libellum peculiarem: ^{a)} in quo ex antiquitate ecclesiastica descripsimus Columbae simulacra, quae in coemeteriis, altaribus, ambone, baptisteriis, aliisque sacris locis posita deprehenduntur, alia coloribus picta, alia caelando expressa, eaque aut prominentia ex plano, aut solida et integrum corpus habentia, laborata in omni genere metalli et alius materiae.

Sed non recensuimus tum alia Columbae simulacra, nisi ea quae posita essent in locis sacris. Nunc animus est, uelut in quoddam supplementum, alias persequi figuras columbinas, quas non ad locorum religionem, sed ad hominum sanctitatem et diuinitus haustam sapientiam demonstrandam adhibuerunt.

Ac primum se obtulit menti nostrae imago GREGORII M. Rom. Pontificis, cuius humero dextro insidet COLUMBA, in auriculum ei insurrans. Istam igitur imaginem hoc tempore, quo CARISSIMIS CIVIBVS NOSTRIS indicendum est Sollemne Spiritus Sancti, qui sub Columbae figura quondam se manifestauit, consideremus,

A 2

et

^{a)} De Simulacro Columbae in locis sacris antiquitus recepto Comment. an. 1773. Pentecost. sollemn. P. P.

et quae causae mouerint homines, ut GREGORIO comitem et amicam darent COLUMBAM, uideamus.

Notum est, Veteres Christianos Spiritus Sancti opitulationem et singularem praesentiam indicare solitos fuisse, columbae superius aduolantis lucemque fundentis figura, quod, ut PAVLLINVS NOLANVS canit, *Spiritus Sanctus per Columbam flueret*. Eius rei exempla praebent antiquae conciliorum ecclesiasticorum picturae, in quibus exhibetur Spiritus Sanctus *σωματικῶς εἶδει ὡσεὶ περιστερῶν*, ut significent, cum Patribus praesidem et adiutorem adfuisse.^{b)} Quorum picturarum aliquae adeo ineptiunt, ut istam Columbae figuram haud ferme aliter sistant, ac ueteres Romani Iouem pluuium exprimere solent.^{c)}

Porro etiam in antiqua cathedra episcopali reperias in eius summitate speciem expressam Columbae, ad idem praesidium et adiuto-

b) Plura Concilia, oecumenica maxime, sic ab Antiquis depicta sistuntur, ut Spiritus Sanctus columbae specie super congregatis patribus pendeat. At nouitatis specie ac fraudis suspicione haud caret pictura illa Concilii Rom. I. ualde incerti, quod sub Siluestro in Thermis Traiani celebratum uolunt: quam picturam a Carmelitanae familiae patribus in aede S. Siluestri Romana adpansam exhibet PAVLLVS ARINGHIVS *Romae Subterr.* Lib. IV. p. 183. Ibi columba, Sp. S. figura, lucis suae radios in congregatos patres late spargit: sed Siluester Episcopus in throno sedens, pontificali habitu uestitus, et tiara tectus, a dextera Constantinum M. a sinistra Helenam eius matrem habet. Praeterea etiam alia multa, Historiae aduersa, et ad stabilienda quaedam romanae ecclesiae placita composita, ibi traduntur.

Cuiusmodi exempla plura memorat G. F. HENR. GOETZE *diff. de Pictura papismi promotrice* Lub. 1713. P. P.

Magis placet ea Concilii pictura, quae in throno pontificali collocatum exhibet codicem sacrum, qui est unus et uerus et proprius index in decidendis de religione controuersis. Talem Concilii generalis an. 381. celebrati delineationem ex noni saeculi Cod. Mss. Gregorii Naz. regio Parisiensi, exhibet ANSELMVS BANDVRIVS *Hist. Byzant.* T. II. pag. 937. repetitam illam a I. A. FABRICIO *Biblioth. Gr.* T. XI. ubi in medio stat summo loco thronus, in quo positum est magnum uolumen explicatum sacrae Scripturae, ut ad cuius oracula exigenda sunt omnia. Proximus ante episcopos adfuit Theodorus M. Imp. Vide PET. ZORNII *Hist. Bibliorum pictorum* pag. 48.

c) Est

adiutorium Spiritus Sancti denotandum.^{d)} At, quae induxerit ratio eos, qui *Gregorium M.* praeter caeteros ita distinguunt, ut eius humero dextro insideat *Columba*, et, quemadmodum in fabula est de Muhammede, rostrum admoueat auriculae Pontificis, non facile poterit definiri, praesertim, quum ea res antiquitati et disciplinae ecclesiasticae penitus aduerferet.

Adferam duo tantum eiusmodi imaginis exempla. Primum subministrat is, qui nouissime *sacrarum Vaticanae Basilicae cryptarum Monumenta*, aeneis tabulis incisa, et a PHILIPPO LAVR. DIONYSIO commentariis illustrata, edidit ANGELVS DE GABRIELIS Princeps Praeaeudis, Romae 1773. in fol. Quo opere *Tab. XXVIII.* exhibetur marmor anaglypticum orbicularis figurae, quod Innocentii VIII. ciborium olim dicitur exornasse, hodie autem in Vaticanae confessionis sacrario uisitur. Id praefert *Gregorium M.* dextra be-

A 3

nedicen-

c) Est in quam plurimis altariis et baptisteriis Romanis eiusmodi figura Spiritus Sancti, quae conueniat cum Ioue pluuio, quem columna habet Antoniniana, et aeneis tabulis expressam inde proposuit SIGEB. HAVERCAMPVS Edit. TERTULLIANI *Apologet.* pag. 63. Eouleue modo PAVLI DE ANGE- LIS *Descriptionem Basilicae S. Mar. mai.* Romae 1621. fol. max. c. fig. editam ubi in ara templi maxima cernitur talis figura pag. 93. nec a me dif- fentis.

d) Ad indicandam Sp. S. in traden- do uerbo diuino praesentiam ueteres Christianos in summa cathedra episcopa- li figuram Columbae posuisse, docu- mento est marmoreum fragmentum in coemeterio S. S. Marcellini et Petri Martyrum a Bosio repperitum, quod ARINGHIUS *Romae Subterr.* Lib. VI.

pag. 362. exhibet, in quo episcopalis cathedra delineata conspicitur, quam ambiunt utrinque ornamentorum instar uelamina, cui supra insidet *Columba* iero excelsa.

Illud probari non potest, quod uult ARINGHIUS *Columbam* in cathedra episcopali locum ideo habere, quia admirando saepe prodigio in Pontificum Rom. et orthodoxorum episcoporum electionibus e caelo suffragium adfuerit, et columbae indicio illae lactae fuerint. Constat quidem ex EVSEBII *Hist. Eccl.* Lib. VI. c. 22. *Columbam* in Fabiano Episc. Rom. capite infedis, atque ita ei suffragium detulisse. Sed quae Aringhius deinceps adfert ex Lippomani et Surii Actis S. S. et ex RVBEI *Hist. Rauennat.* exempla quam plurimorum episcoporum Rauennatenium, *Columbae* indicio electorum, ea rem non

nedicentem, sinistra tenentem librum. Gregorius est amictus pluuiali testusque chirotecis, capite redimito tiara seu triplici corona, multo illa recentiore Gregorii temporibus, insidente humero eius dextro Columba, quae rostro auriculam eius appetit. f)

Alterum exemplum in praestantissimo habemus opere, quod *Reuerendiss. MART. GERBERTVS, S. R. I. Princeps et Abbas S. Blasii in filua nigra, de Cantu et Musica sacra edidit. f)* Cuius operis in fronte cernimus ex ueteri Manuscripto San. Gallensi Saec. X. expressam imaginem Gregorii, habitu episcopali in cathedra uelo exornata sedentis, cum columba humero eius insidente, et aliquid in auriculam suggerente. Ante Gregorium est figura monachi, notulas, distante Gregorio, scribentis.

Sequitur in operis ipsius frontispicio ex Mss. Veronensi Saec. XI. pictura aere expressa, qua Spiritus Sanctus Columbae speciem indutus, lucis suae spargens radios, illustrat uelum, quod genii nubibus circumdati portant, cui haec inscripta sunt uerba, notis musicis superius distincta: *Sanctissimus namque Gregorius, quum preces effunderet ad Dominum, ut musicum tonum ei desuper in carminibus dedisset, tunc descendit Sp. S. super eum in specie Columbae, et illustrauit corda eius,*

non conficiant. Videt ubique Columbas *RUENVS*, qui explicaturus picturam musici operis in Ecclesia S. Vitalis Rauennae, aquam lustralem e uasis medio in altum proficientem et recidendo in uerit crateris formam exprimentem, pro Columba habuit, quae alarum in aquas concussionem Theodoram Augustam non sine miraculo adpersisset, iure ideo reprehensus a *IOH. CIAMPINO Vet. Monument. Musici opp. aed. sacr. Tomo II. p. 74.*

e) Mature satis, et sapienter cognoscens nouitatem figurae *Commentator*, dum Tabulam explicat, eius incitori errorem adsignat, scribitque pag. 72. „Ritus uetustiores, ex iis, quos aetas posterior inuexit, metus lapidis incisor, praefatis capiti tiaram imposuit plurimis ornamentis decoram, qua certe per id tempus Romani Pontifices minime utebantur.“

f) Prodiit typis San. Blasianis an. 1774. duobus Voll. in 4 mai.

g) Lib.

eius, et sic demum exorsus est canere, ita dicendo: Ad te leuauit. Alleluia.

Idem Reuer. Abbas adfirmat, cerni passim in monumentis liturgicis, a se uisis, adumbratam S. Gregorii sedentis imaginem, Spiritu sancto specie Columbae dextrae auri adhaerente.^{g)} Qui idem spectaculum suis in monumentis, Vitis maxime Pontificum Romanorum, exhibendum putarunt recentiores Scriptores mire uariant. Apud ALPHONSVM CIACCONIVM^{h)} Columba sinistrum Gregorii oculum petit, quae apud IOH. PALATIVMⁱ⁾ scribentis Pontificis calamo rostrum admouet, alibi insidet Columba libro curae pastoralis a Gregorio composito, quem is manibus tener explicatum.^{k)}

Sed opus non est, plura exempla commemorare. Inquiramus iam in causas huius ornamenti et decoris Gregoriani, quod Pontifici ab hominibus tributum est, ut ei, et scriptis eius, plus auctoritatis adiungerent, non satis prudenter, quum superstitionis tenebrae omnia oppressissent.

Occasionem exornandi Gregorium eiusmodi Columba sine dubio dedit narratio eius, qui Gregorii Vitam scripsit, PAVLLI Aquileiensis Ecclesiae DIACONI^{l)} qui dicit: *A fidell et religioso uiro, Gregorio familiari^{m)} fideliter post obitum eius nobisⁿ⁾ narratum didicimus,*

g) Lib. II. Part. 2. pag. 2.

h) Vit. Pontificum Rom. edit. Romae 1677. T. I. pag. 402.

i) In *Gestis Pontificum Rom. imagg. hieroglyphicis, numismat. illustr. Venet.* 1687. T. I. pag. 271. ubi statucae haec subiecta leguntur uerba: *Columbae sub specie quae Gregorio calammum exhibet, uenerare Sp. S. quo discante tam sacra et sancta pro Ecclesiae tutela exarauit.*

k) *Histoire du Pontificat de S. Gregoire le Grand par Mons. Maimbourg*

Par. 1686. in 4. habet in fronte hanc figuram tabulis aeneis expressam.

l) Opp. Gregorii ex Edir Benedictinorum e Congreg. S. Mauri T. IV. p. 15. Habetur tanquam Anonymi opus in Actis S. S. Antwerp. Bolland. mens. Mart. T. II. p. 130. Edit. Antwerp.

m) Gregorii familiarem et exceptorem esse Petrum Diaconum quo cum in Dialogis loquatur, docuit IOH. MABILLONIS *Annal. Benedict.* Saec. I. p. 497.

n) Adnotant Benedictini Monachi I. in

cinus, quod, quum is uisionem ultimam Ezechielis interpretaretur, obpansum uelum inter ipsum et eundem exceptorem tractatus sui, ^o) illo per interualla prolixius reticente, idem minister eius stilo perforauerit, et euentu per foramen conspiciens, uidit Columbam niue candidiorem, super eius caput sedentem, rostrumque ipsius ori diu tenere appositum, quae, quum se ab ore eiusdem amoueret, incipiebat sanctus pontifex loqui, et a notario graphium ceris imprimi. Quum uero reticebat S. Spiritus organum, minister eius oculum foramini iterum applicabat, eumque ac si in oratione leuatis ad caelum manibus simul et oculis, Columbae rostrum more solito conspiciebatur ore suscipere. ^p) Quod tandem eodem spiritu reuelante, Pontifex cognouit, et uehementissime tristis effectus, interminatus est auctoritate apostolica miraculi in se perpetrati conscio, ne in uita sua id alicui quoquomodo patefaceret. Quod is interim secretum custodiens, post defunctionem Gregorii, compulsus quorundam inuidia, qui obtrectabant uirum, praesumptionis tumore tanta ac talia de caelestium arcanorum mysteriis fuisse locutum, haec ita se per omnia uidisse fideliter enarrauit.

Qui Saec. VIII. itidem Gregorii vitam composuit IOHANNES DIAC. ^q) refert, quum scripta quaedam Gregorii post mortem eius fuissent

l. in quibusdam Codd. omissam esse uocem nobis, et legi simpliciter *narratum*. Sapienter profecto et tempellue, quia ducentis amplius annis post mortem suam, nihil potuit Paulo narrare.

o) Quum obseruationes Gregorii in Ezechielem Paulus adpellet *tractatum* et Iohannes memoret eundem *tractantem*: iuuabit ex antiquitate ecclesiastica hoc loco adnotare ac repetere, priscis ecclesiae Scripctoribus eos passim dici *tractatores*, qui sacros libros uel uoce uel scripto exponerent atque interpretarentur. Idem etiam concionari *tractare*

dicunt, et conciones *tractatus*, et eum, qui locum aliquem sacrorum librorum ad populum interpretaretur, *tractatorem*: quemadmodum adlatis prope innumerabilibus exemplis demonstrauit BERNHARDINVS FERRARIUS Lib. de Ritu sacrarum Eccl. Vet. Concionum Lib. I. c. 2.

p) Igitur, si Gregorium familiaris eius Petrus uidit ore excipientem rostrum Columbae, deberet Praesul ita pingi, ut columbae, suo capiti supernatantis, rostrum, ore exciperet, non ut humeris

fuisse combusta, et reliqua invidi uoluisse exurere, Petrum Diaconum uehementer obstitisse, et dixisse, sacrilegium esse, tanti Patris tot et tales libros exurere, super cuius caput ipse Spiritum Sanctum in similitudine columbae tractantis frequentissime perspexisset. Denique in hoc pronouasse, ut, si, quod dixerat, iure iurando confirmans mori continuo uernisset, ipsi a librorum exusione desisterent. Itaque cum Euangelium in ambonem Petrus ascendens, mox ut Gregoriana sanctitati testimonium praebuit, inter uerba confessionis spiritum efflauit, a dolore mortis extraneus. Hinc est, quod consuetudinaliter Spiritus sanctus in specie Columbae super scribentis Gregorii caput depingitur.

Haec Iohannes. Cuius uerba, si cum Paulli narratione contuleris, nullo negotio deprehendes pugnam, et multa indicia, quae historiolum suspectam reddant, et per dolum excogitatum arguant. *) Etsi enim Paullus tacet nomen Syncelli, quo eodem Gregorius familiarissime utebatur, quem Iohannes Petrum nomine appellat: non tamen poterit Paullus, qui Saec. VIII. labente uixit, de aequali Gregorii ex Saec. VI. ita scribere, ab eo nobis narratum didicimus.

Quae

ris insidenti dextram auriculam praebet.

q) Opp. Gregor. laudatae Editionis T. IV. p. 169.

r) Fraudem suboderatus ARCHIBALDVS BOWERVS in Historia Pontificum Rom. T. III. p. 634. Versibus Rambach. scribit: Der Diaconus Petrus, ein großer Bewunderer Gregorii und seiner Schriften, schlug sich zu rechter Zeit ins Mittel, und versicherte das Volk, daß alles was Gregorius geschrieben, ihm von h. Geist auctört worden, dener selbst vielfältig in Gestalt einer Taube gesehen,

die ihm zu der Zeit, wann er geschrieben, etwas in die Ohren geflüstert hätte. Dieses Gesicht wurde geglaubt, und die Wuth des Volks legte sich, und die Schriften Gregorii wurden gerettet. Um dieser geglaubten Erscheinung willen, wird Gregorius zuweilen mit einer Taube am Ohr gemahlt. Der Diaconus hatte vermuthlich von der Erscheinung oder anständigen Betrage gehört, durch welchen Iulius Proculus den römischen Rath gerettet, daß er nach dem Tode des Romulus nicht eine Beute des wütenden Pöbels werden durfte.

B

Quae in Ezechielem Vatem *) superant Gregorii Commenta, et ab ipso compilatore surfures ex uero adpellantur, eiusmodi sunt, ut necesse sit, eum aut nullo, aut male sano spiritu fuisse adiutum in Vate interpretando. Et quid est, quod biographus illum ideo, quod spiritus ipsi adhsitebat, *uehementer tristem effectum* esse dicit? Quin contra Gregorius debuit laetari, quod inexpectato auxilio adiuuaretur, ut nullo meditandi labore, nullo errandi periculo, diuinum opus absolueret. Sane hodie multi, necessariis interpretandi praesidiis ac praesul destituti, et quibus ideo negotium male procedit, hanc sibi gratiam exoptaturi forent et in sinu eo nomine laetaturi.

Dictatio intra uelum suspecta est. *) Nisi prudens facere fraudem uoluit Syncellus exceptor, uidetur oculis et auribus deceptus, et superstitiosa imaginatione delusus esse. Postquam uelum perforasset, in mentem ei uenerunt, quae fabulatus est GREGORIVS NYSSENVS*) de uisa ab Ephremo Syro in concionantis Basilii M. humeris insidente immaculata Columba. Certe ad hanc uisionem putandi sunt respexisse ii, qui sequenti aetate humeris Gregorii M. Columbam imposuere, quum uterque uitae Gregorii Scriptor, et Paullus et Iohannes, in eo consentiant, super caput Gregorii Columbam fuisse.

Qui

auris. Ceterum FRIDER. ZBERH. KAMBACHIVS in *Praefat.* huius Tomi tertii de uitiis pariter ac uirtutibus Gregorii praeclare egit a pag. 53. ad 68. et haud pauca, a Bowero non obseruata, adferens, ea utiliter suppleuit.

s) Insertae sunt Homiliae in Prophetiam *Ezechielis* T. I. Opp. laudatae Edit. p. 174. nec melioris notae sunt PAREMII *Excerpta* ex illis, quae T. IV. Part. II. p. 390. leguntur. Nam linguarum

ignarus, omnia fere sacrorum librorum uerba pro imaginibus rerum futurarum accipiebat, et ubique allegorias sectabatur.

t) Antiquitus in quibusdam ecclesiis obrinebat hic mos, ut ambonem, uel etiam cathedram episcopalem ornarent quaedam uela, quae possent obduci et aperiri. Sed, quum Gregorius non tractaret in templo ad populum, sed domi dictaret Syncello suo Petro: miror in sella domestica uelum fuisse, eoque ob-

ducto

Qui rem diligentius inspexerit, is clare intelliget, bonum Petrum fabulam a Paulo acceptam in suam rem adhibuisse, atque illam eo consilio repetiisse, ut iis, qui Gregorianos libros igne abolendos censuerant, religionem atque impedimentum obiceret. Quem quod Iohannes ait rei ueritatem iure iurando et repentina morte obsignasse: uidetur Iohannes eam narrationem, quam simillimam apud GREGORIVM TVRONENSEM*) legerat, referre ac renouare uoluisse.

Ceterum ex eodem Iohanne Diac. discimus, saeculo iam nono imagines Gregorii cum Columba pingi solitas fuisse, sed ut Columba super caput tractantis esset. Itaque recentioris aetatis inuentum est Columba humero illius insidens, et eius auriculam rotto tangens. Videtur monachorum natio, alias otiosa, pristinam eius formam ideo mutasse, ut Basilianae haud absimilis esset.

Deinde, ut Iohannes fabulam de Columba Gregorii nonnihil uariavit atque auxit, sic idem porro monachi etiam ipsi fecerunt. Paullus memorat Columbam super Gregorii caput eo tantum tempore sedisse, quum is uisionem ultimam Ezechielis interpretaretur. Iohannes autem narrat, Columbam super caput Gregorii tractantis, id est, uel scribentis, uel dictantis, uel pro concione uerba fa-

B 2

cientis,

ducto Gregorium exceptori distasse, atque hunc id perforasse. Facit quidem ea pictura, quam *Reuerendiss. GERBERTVS* exhibet, Gregorium sedentem in eiusmodi sella, quae ad latus uelam habeat ornamento, sed apertum illud non obductum. Ceterum de Velis Eccl. multa erudite habet *HERIB. ROSWEYDVS* ad *Paullinum* Nol. ed. Par. 1685. T. II. App. p. 96.

u) *Encom Ephremi* Opp. ex edit Par. 1638. T. III. pag 605. *HERIBER-*

TVS ROSWEYDVS in *Vitis Patrum* exhibens Anonymi Graeci narrationem de *Ephremo*, quem commemorasse ait, uisam a se Columbam esse in Basilii M. humeris insidentem, adnotat p. 131. *Simile habes in Vita Gregorii*. Sed haud intellexit, Columbam Basilii natales praebuisse *Gregorianae*.

*) *Lib de Gloria Confessor. c. LVIII.* pag. 941. edit. *Ruinart* ait: „Subdia-
„conus aegre ferens, quod uirtus S.

„Tro-

cientis, esse frequentissime perspectam. At monachi, peringeniose fabulati sunt, quum Gregorius precibus a Deo petiisset, ut sibi donaret modulationum faciendarum artem, ad eius preces descendisse Spiritum Sanctum in figura Columbae, atque agnato suo Pontifici cantum infudisse. Quoniam scilicet cantus ecclesiastici disciplina, quae tot et tanta monachis commoda et emolumenta ferret, Gregorio debebatur, eam non ab homine profectam, sed a numine diuino traditam existimabant, uel existimari uolebant.

Atque hi fere sunt natales eius consuetudinis, quae in imaginibus Gregorii M. pingit Columbam, dextro eius humero insidentem, et auriculae adhaerentem. Dominatur ea consuetudo praeci-

„Troiani occuleretur, conuocato episcopo cum clericis - - omnia, quae a Sancto audierat - referauit - - adiciens haec: et ut probetis uera esse, quae loquor, finito sermone finem facio uitae, et his dictis, clausis oculis obiit.

y) Ut intelligatur, quale in hac causa fuerit monachorum Saec. XI. ingenium, adferam pauca ex cap. III. Tr. de Musica quomodo per Gregorium fuit inuenta, IOHANNIS cuiusdem PREBbyteri, quae Reuerendiss. Fr. GERBERTVS de Cantu et Musica sacra Vol. II. pag. 2. exhibet: „Gregorius, inquit, conspexit teneram paganorum, qui nuptias, mundinas, aut aliqua gaudia celebrantes, discerebant ad musicorum melodia et ludibria. Et tunc cogitauit si esset ei placitum, per musicorum artem in ecclesia laudem, ut Dauid in V. T. et preces fudit ad Dominum, ut donum ei in carminibus dedisset. Tunc nocte illa uidit ecclesiam ornata tabellula, ubi ars musica scripta erat, nomina tonorum et neumaturn numero, et uo-

pue
cum genera atque chordarum et modulationis cantico metri atque symphonii. Et tunc iterum preces fudit, ut hoc, quod uiderat, per donum Spiritus S. gratia Deus illi eos ostendisset: „Et descendit Sp. S. super eum, et sic iam componere coepit atque disponere omnia per Sp. S. gratiam. Disposuit atque neumatizauit antiphonarium, instruxit cantorum scholae, et cantica melodiis alternantibus modulis dulci sona carmina miscuit, laetantes chori ordinate in ecclesiis, atque compositae doctrinam instruxit, ut clericorum multitudo disciplinae artis imbuti, regalibus instrumentis dediti, infimul coadunati unus spiritus una fides in eis, gemitibus inenarrabilibus cum Sp. S. una uoce simul et mente, benigna uoce proferant ex ore sibilum, atque organum imponunt, dirigunt uoces ad astra caelorum etc. Composuit choros in ecclesia, sicut triplices ceteris pagantorum per directum ordinate paratagis, tres dehinc et tres deinde ad olympiadis iocum exempla ubi illa pro-

„ba

pue in imaginibus ex Verbe adlatis²⁾ et in picturis Codicum Liturgicorum, maxime Antiphonariorum.⁴⁾

Non possum igitur fatis mirari, quod Reuer. Princeps GERBERTVS, tantus uir, qui omnis Antiquitatis ecclesiasticae callentissimus est, et eorum ipsorum Scriptorum, quos pro heterodoxis habet, lectionem adeo non negligit, ut meas quoque opellas Liturgicas non semel commemoret, de iisque iudicium ferat, eiusmodi pictura sic delectari potuit, ut exemplo eius in aerea tabula inciso, egregium suum opus de *Cantu et Musica sacra* exornari iuberet.

B 3

Multo

,ha exercebantur, et magister per medium ibat etc.

2) Verba sunt IOH. MOLANI *Hist. S. S. Imag.* Lib. III. c. 9. extremo, ubi obseuat Gregorium alias pingi sacrificantem ante imaginem passionis Dominicae, quia *normam Officiorum Sacrificii instituerit*, h. e. Sacramentarium compilauerit ex variis uariorum doctorum orationibus, addendo, abiciendo, mutando et in unum coniungendo, praecipue Canonem Missae condendo. Romani autem non contenti sunt constanter seruare Gregorii Columbam in imaginibus, faciunt id quoque eius in Elogiis. Ita in Gregorii Elogio, quod exhibet ARINGHIUS lib. laud. P. I. p. 163. haec leguntur uerba: *Dum unus prae omnibus, pro omnibus scribit diuinae Columbae oraculo, signo Nunquam insignitus est.* Haud eum alio, quam Columbae indidico commendari debuit. In Elogio apud PALATIUM de *Geistis* P. P. Rom. T. I. p. 272. haec habentur: *Gregorii sunt libri, quos exaranti Gre-*

gorio distulit amor diuinus. Ni dicas scripisse Deum, distulisse Gregorium. Verius est alas Spiritum Sanctum commodasse scribenti quem specie Columbae obuoluantem Gregorii capiti non unius uiait.

a) Quod eo magis unum censeri debet, quia ualde incertum adhuc est, an Gregorius coniecerit *Sacramentarium, Graduale, Responsale* etc. Nam quam ante Iohannem Diaconum qui trecentis fere annis post Gregorium scripsit, nemo alius memoret, Gregorium eiusmodi Liturgicos libros composuisse, quale est Antiphonarium, et ea de re taceant *Greg. Turonensis, Isidorus Hispal. Beda, Paulus Diaconus* item, qui Saec. IX. de Antiphonario libros ediderunt, *Amalarius et Agobardus*: non sine causa rem in dubium uocant *Dupinius, I. G. ab Eckhart*, alii. Quamdiu autem incertus adhuc Auctor est, non debet projecta Gregorius in limine libellorum huius generis pingi, tanquam qui a Spiritu S. hanc cantus rationem directo accepisset.

Multo uerior et praestantior est illa Gregorii imago, quam ex uetusta tabula Gregorio in uiuis agente picta, ^{b)} et in Romano monasterio ad Cluium Scauri nono saeculo a se uisa, describit *IOHANNES DIAC.* ^{c)} Ibi nihil de Columba, nihil de tiara aut uestibus pontificalibus deprehendes, quibus eum recentior aetas exornauit. In uultu regnat humilitas, et quae tribuuntur ei uirtutes reliquae, in habitu simplicitas. Idem simplex habitus cum uultus modestia regnat in iconismo, quem *HUGO MENARDVS* ex antiqua desumptum imagine, cui litteris Graecobarbaris nomen *Papae* inscriptum est, in limine *Sacramentarii Gregoriani*, a se editi, conspiciendum proposuit. ^{d)} Paulo maiorem autem prae se fert ornatum ea imago, quam *Benedictini* suae *Operum Praefulis Editioni*, praefigendam curarunt.

In quibus imaginibus quum Columbae figura non ad dextram Grego-

^{b)} Testatur hoc tabula, quam ad posteriorem capitis partem Gregorius habet. Quod uiuentis indicium est. Antiquitus enim, qui uiuus pingebatur, tabula quadrata eius capiti subiiciebatur. Hinc fluxit consuetudo, ut Sancti iam demortui, quod perfecti essent, circulo seu figura Sphaerica, quae est omnium perfectissima, pingerentur.

^{c)} *Uitae Gregorii Lib. IV. p. 176. T. IV. Opp. Greg. ex edit. Benedict.* Quem locum integro commentario illustrauit *ANGELVS ROCCA* in *Thesauro Pontificiar. sacrarumque Antiquitati.* Romae 1745. in fol. edit. Tom. II. p. 368. ubi imagines familiae Gregorianae in aes incisae cernuntur, ex aedicula *S. Andreae* prope Gregorii templum.

Gregorius in medio, a dextra *Gordianus* pater, a sinistra *Silvia* mater. A qua Gregorii imagine multum discrepat ea, quam exhibet ex antiquis Augustanae bibliothecae exemplaribus per *Raphaelem Custodem* aeri incisus *THEOPH. SPIZELIUS* in *Vet. Academia Iesu Chr.* p. 187. ubi cum nimbo et eiusmodi habitu adparet, quo hodierni Pontifices Romae utuntur. Et hanc rationem seruant recentiores libri plerique, de *Vitis Pontificum Romae* ut *PLATINA* cum delineationibus imaginum editus, si exceptis *ALPH. CIACCONIUM* ut supra obseruatum est, ubi a sinistra aduolat columba, oculum, non aurem Gregorii petens, et eum sinistrum. Apud *PALATIUM* uero in inferiore parte columnae cui simulacrum Gregorii impositum, qua-

Gregorii aurem posita deprehendatur: haud procul a vero aberraverit, qui Saec. XI. monachos dixerit mutasse formam, atque aliam novam, antiquioribus ignoratam substituisse. Quo augustiora enim redderent Gregorii scripta, quae ingenii et consilii eorum tantopere adcommodata erant, e) nugati sunt, quae scripserat Gregorius, ea omnia singulari quadam ratione, ab ipso Spiritu Sancto in Columbae visibilem speciem conuerso, in mentem illi data esse atque infusa. Quarum nugarum fidem plane confirmari putabant illis narrationibus Paulli et praecipue Iohannis Diac. maxime incertis atque fabulosis. Nulla est autem Iohannis omnino auctoritas, quippe qui tot aliis locis fabulas miscere atque cumulare solet. f) Atque, ut verum prodiderit: non possumus certi esse, annon Petrus Diac. ut Gregorii scripta posteris conseruaret, huiusmodi fraudem adhibendam putarit. ARCHIBALDVS quidem BOWER ita plane iudicat, Petrum similiter fraude usum esse, ut multis antea saeculis Julium

si numisma habetur, ubi cum tiara pontificali sedens, manu librum tenet, dextra pennam aduolanti Columbae porrigit, uel ab ea adlatum accipit.

d) Edit. Paris. an. 1642. in 4 mai.

e) Omnium Gregorii scriptorum longe ultimum et maxime contemnendum, sunt *Dialogi*, pleni uanissimarum et inscitissimarum atque infulsissimarum fabularum: adeo ut, si ipse has negas uere ac serio credidit, oporteat eum nunquam pueriliter delirasse. Primos ille reuelatum per uisa et somnia purgatorium uidit. Quae res apud credulos homines fidem nacta, monachis uberrimo quaestui fuit. Si quis animarum a corpore separatarum uolet statum nos-

se: Gregorium sciat non pauca de illo suis lectoribus aperire.

f) Eius generis sunt, quae Lib. 2. cap. 44. refert de Traiani Augustianiama Gregorii precibus ab infernarum sedium poenis liberata, de apparitionibus Gregorii post ipsius mortem, de miraculis ab eo editis, de lectulo, quo recubans modulationes confecerit, de flagello, quo fit pueris minatus, et alia partim incredibilia, partim illo uiro indigna. Ut quod, matrona uidente quadam, quum in Eucharistia disisset ad eam: *Corpus Christi*, Gregorii precibus hostia primum in uiuam carnem fit mutata, deinde rursus in pristinam formam redierit. Quae res ad fidem dogmati de transubstantiatione faciendam, est excogitata.

Iulium Proclum, qui, ut sublato e uiuis Romulo Senatam seruaret, non est ueritus mendacii consilium capere.^{g)}

Ita nullis amplius prodigiis, aut apparitionibus aliis, opus futurum erat, ut Gregorii scripta probarentur, et ad posteros transmitterentur. Horum scriptorum, quae ad nostram aetatem pertinerunt, ec quod unum tale est, ad quod componendum ei Spiritus Sanctus opem singularem ferre debuisse uideatur. Nonnulla ex iis animum spirant, Gregorio VII. quam Gregorio I. digniorem. Liber Dialogorum si periisset, melius profecto Scriptoris existimationi consultum fuisset.

Sed nempe quoniam Gregorius erat superstitionis atque inanium ecclesiae rituum stator egregius, et praeter ea omnium Scriptorum, qui profani dicuntur, osor ac hostis acerrimus:^{h)} non poterat non is maxime gratus acceptusque monachis atque clericis esse, hominibus indoctis, ignauis atque improbis, qui bonarum litterarum ac philosophiae studia tanquam scopulos horrebant, et uitari cupiebant, ad quos alia ipsorum dignitas et auctoritas, fraudibus comparata et excitata, necessario confringi deberet.

Haec

g) Locus supra adlatus est Nota r)
Neque eo minus tamen haec Iohannis fabula locum obtinuit in *Breuiario Romano* ad diem XII. Mart. Lectione VI. quo die memoria Gregorii in Ecclesia Latina recolitur. Graeci eodem die Gregorii memoriam celebrant, sed prudentiores in hac causa, tantum comme-

morant Gregorii liberalitatem in pauperes, ut habet *Menologium* Gr. a Cardin. ALBANO Urbini 1727. editum Tomo III. p. 13. Est quoque in Calendario Eccles. Sclauicae Graeco Moschae Gregorii in eum diem memoria ubi adnotatum τῆ ὁσία πατρὸς ἡμῶν Γενοβόγια Πάπῃ Πῶμῃ apud Ios. SIM. ASSEMANN *Kalen-*

Haec igitur monachorum et clericorum potens natio, Gregorium sua omnia diuinitus accepisse iactabat, ideoque illum ita pingendum censebat, ut ei Columbam inspiratricem, tanquam comitem indiuisam, adiungerent. Non enim licebat in Ecclesia pictam aut fictam naturae diuinæ imaginem sub aliis figuris exhibere, praeterquam sub iis, quibus Deus se ipse hominibus conspiciendum praebuisse in sacris libris memoraretur. Vt sub figura Vocis de caelo, uel, quemadmodum est apud Danielem, sub figura Senis, id enim est Antiquus dierum, sedentis throno, et ante se habentis libros apertos. Quae figura indicat aeternam atque infinitam sapientiam, inuentem omnes omnium actiones et cogitationes. ¹⁾

Hinc pingendum curarunt Christum forma hominis, Spiritum Sanctum autem, specie Columbae, qua tum in Christi caput descendit, quum aquis Iordani a Iohanne tingi uoluisset. Nam eo tempore candidus ales desuper aduolat

Corporeamque gerens speciem descendit ab alto

Spiritus, aeream simulans ex nube Columbam

ut *IVVENCVS*^{k)} canit. Proximum igitur erat, ut aetatis minus
cultae

Kalendar. Ecclesiae uniuers. Romae 1755
editis Tomo VI. p. 177.

^{h)} Constat enim eum iussisse comburi
Liuium, et bibliothecam rotam Palati-
nam ab Augusto Imp. conditam, item
uehementer ira exarsisse in Archiepi-
scopum Viennensem, quod is in sua
Dioecesi Grammaticam doceri permisisset.

ⁱ⁾ Probe in hunc morem commenta-
tus est *BENEDICTVS XIV.* in *Epist.*
ad *Episc. Augustanum* an. 1755. per-
scripta.

^{k)} *Hist. Euangel.* Lib. I. uers. 358. In-
uabit autem hoc loco commemorare, quam
exhibet *FAVLLVS M. PACIAVDVS* in
C
Anti-

cultae homines, eum, qui prae aliis bene scripsisse ipsis uidebatur, conferent ducem plane singularem habuisse Spiritum Sanctum, et hoc nomine Columbam adpingerent. Quod ipsum Scriptori inuenusto, et profecto parum eleganti, Gregorio, accidisse uidemus, quia eius ingenium aetatis rudis et inficetae laudem ferre poterat.

Mirum igitur nemini esse debet, homines illius aetatis, quorum ingenia litteris et artibus humanitatis ac sapientiae haud quam excultra essent, ad somnia et fabulas de prodigiosis adpartitionibus diuini Numinis et caelestium animarum confugisse. Quibus fabulis insaufte sane GREGORIVS in *Dialogis* praeierat, si modo isti Dialogi sunt ab eo profecti. Diurnam consuetudinem sequuta est inferior aetas. Nam THOMAE AQUINATIS imaginem *Columba*, humero eius imposita exprimebant, quod is, nescio cui, Reginaldo dixisset, quidquid sciret, non tam studio et labore se peperisse, quam diuinitus traditum accepisse.¹⁾ Quia FVLGENTIVS spiritum intelligentiae et insignem illuminationis gradum adscribit AVGVSTINO, *Benedictini Monachi* in eius *Opp. Editione Tom. XI.* imaginem Augustini, in scribendis libris occupati, ita pingendam curarunt, ut

Antiquitatt. de Cultu Ioh. Bapt. Romae editis pag. 58. memorabilem huius theophaniae picturam, ex Musiua Basilicae S. Marci Venetae. Ibi Dominum cernis, qui flauio mergitur, et reclinato paullisper ad pectus capite, se rem grauissimam ac diuinam facturum illuc uenisse declarat. Aditar in ripa Iohannes macie coniectus, promissis sine lege

capillis, hispida barba, reuoluto desuper palliolo. In aduersa fluminis ripa longo ordine stant angeli, nitenti ad caput circulo nimboque, longa ueste cum dignitate ad talos profluentem, qui pia consalutatione nomen maiestatemque Dei Filii reuerentur. Micat in summo uertice fulgidum sidus, quod non ornatus caussa illic positum esse uidetur, uerum ut cogite-

ut Columba uolatu suo ingens lucis flumen secum trahens, idem in faciem praefulis infundat, nec caput tantum, sed totum hominem collustret.

Non deest, OPTIMI CIVES, nobis hodie SPIRITVS SANCTVS. Nam, si uerbo Dei scripto didicimus recte uti, ex eo nobis omnia pariter diuinitus tradita ueniunt. Perpetuo enim librorum sacrorum lectoribus adest Spiritus Sanctus, et, qui eos pia mente ac sedula opera tractant, eorum et intellectum illuminat, et uoluntatem ita dirigit, ut imitari queant Columbae uirtutes, quae, ut RVPERTVS TVITIENSIS ait, *sine felle est, grana quaeque candidiora colligit, gemitum pro caentu habet.*

Idem Spiritus in animis nostris domicilium eriget, si erimus in scrutando Verbo Diuino impigri et sollertes. Enimvero ad intelligendos interpretandosque sacros libros necesse omnino est, ut adferamus probam et accuratam Linguarum et Historiae ac Philosophiae scientiam. Non enim doctrina et eruditione solet quenquam Spiritus Sanctus augere, sed eius mentem atque animum ducere ac moderari, adiuuanda et confirmanda ratione ac uoluntate.

C 2

Huic

gitemus tunc lumen lucemque adparuisse, apertosque fuisse caelos.

1) Ita narrat fabulam IOHANNES MOLANVS *Historia S. S. Imag.* pag. 117. et conspicias ea forma Thomam in limine libri, quem ALEX. SEBILLE *Mogunt.* 1652. in fol. edidit, qui liber inscriptus ab eo est, *D. Augustini de libero arbitrio interpres Thomisticus.* Ibi silitur imago Thomae stantis in columna, et manu laeva tenentis librum, Columba in sinistro eius humero insidente. Praeter ea tenet dextra ponnam, ex qua in Fulgentium, Anselmum et Augustinum, qui stant ad columnam, flumen decarrit.

Huic Numini Diuinitatis iam hos festos dies Pentecostales anniuersarios Ecclesia est celebratura. Qui dies iam olim ex uetere lege *Deuteron. XVI, 11.* ab omnibus Iudaeis laetissimi agebantur.

Agite igitur, *CARISSIMA PECTORA*, parate animos uestros, et pie carmina Deo, tum in eius cultu publico uniuersi, tum priuatim quisque apud se, dicite: ut Spiritus Sancti fructum, quem Apostolus in laetitia postum esse dicit ad *Galat. V. 22.* uere atque large percipiatis. Neque ueterem ceremoniam et debitam liberalitatem negligite, sed procedite nobiscum ad altare. P. P. in Acad. Vitebergensi ip[s]is Vigiliis Pentecost. An. *MDCCCLXXX.*

ULB Halle

3

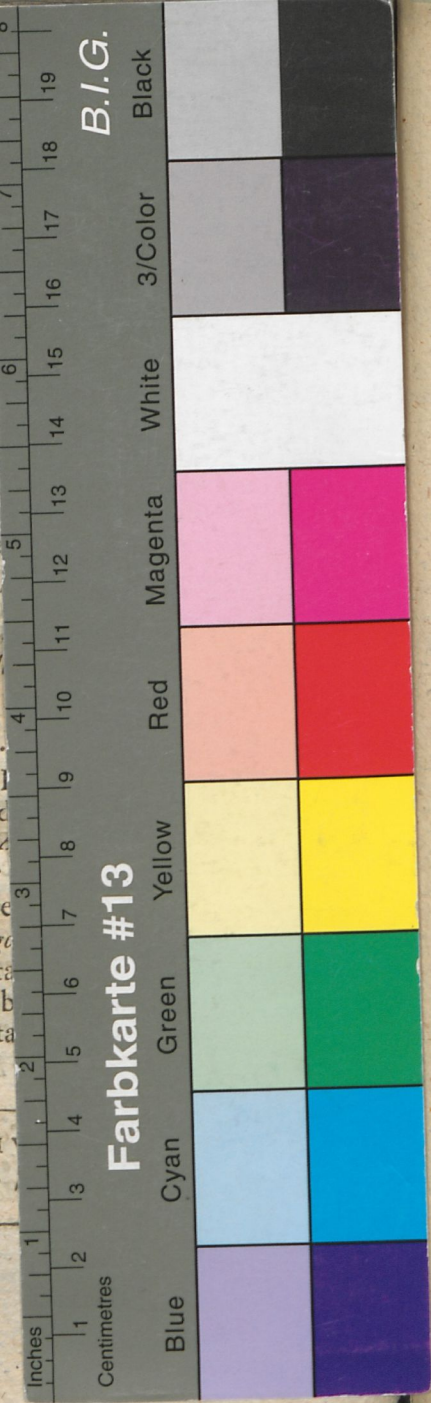
004 058 02X

56.

121
Dahl
17
1780
3d
52

ERNESTI FRIDER. WERNSDORFII

TH. D. ET P. P. ORDINIS SVI SENIORIS ET
H. T. DECANI

COMMENTATIO

DE

C O L V M B A

AVRICVLAE GREGORII M. ADHAERENTE

I P S I S

PENTECOSTALIBVS SACRIS

A N. M D C C L X X X

P. P

V I T E B E R G A E

LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII